

## **Posudek oponenta disertační práce Mgr. Jana Zumra**

### **Analýza činnosti Allgemeine-SS v Dolních Rakousích v letech 1932-1945**

#### **předkládané v roce 2017 na Ústavu světových dějin**

##### **I. Stručná charakteristika práce**

Autor se zaměřil na doposud v podstatě neprobádané téma vzniku a vývoje Allgemeine-SS v Dolních Rakousích, resp. Říšské župě Dolní Podunají v horizontu 13 let. V obsáhlé práci velmi zevrubně přibližuje strukturu této organizace, personální obsazení a jeho proměny a samotnou činnost. Zároveň celé téma dává do kontextu s historií SS v dalších částech Rakouska a též v sousedním Německu. Přesvědčivě dokumentuje jak růst podpory nacismu, potažmo SS v Rakousku v úzké závislosti na politice Německa po nástupu Adolfa Hitlera k moci, která v první fázi vyvrcholila neúspěšným pučem v červenci 1934, tak de facto neschopnost rakouského režimu se s nacisty, kteří proti režimu používali teroristické metody, účinným způsobem vypořádat. Přes zákaz NSDAP a jejích složek a zostřenou represi po zavraždění kancléře Dollfusse, která přivedla SS do značných personálních a v podstatě i existenčních problémů, tento vývoj přetla tzv. červencová dohoda z roku 1936, která znamenala nastoupení cesty vedoucí až k anšlusu. Paradoxní je, že zdaleka ne pro všechny příslušníky SS znamenalo připojení Rakouska k Německé říši lepší budoucnost, což platilo i pro dřívější uprchlíky z řad SS do Německa. Je velmi pozitivní, že autor mimo tuto nastíněnou linii akcentuje i další záležitosti – ať je to otázka konfesní nebo ideová, rozpor mezi požadavky na příslušníky SS a mnohdy problematickou realitou či podíl rakouských příslušníků SS na válečných zločinech a poválečné (ne)vypořádání.

##### **II. Stručné celkové zhodnocení práce**

Janu Zumrovi se podařilo napsat obsáhlou a v mnohých ohledech vyčerpávající práci, která výrazně přesahuje vše, co k tomuto tématu bylo doposud k dispozici. Shromáždil obdivuhodné množství archivních pramenů i dostupné literatury, na jejímž základě dokázal přesvědčivě postihnout cíle, které si v práci vytýčil. Práce má jasnou strukturu, která mu umožnila systematicky postupovat a díky znalosti kontextu se pohybovat jistě i tam, kde neměl dostatek pramenného materiálu. Jeho argumentace je logická, stejně jako závěry, s nimiž přichází. Ty potom často doplňují nebo potvrzují naše dosavadní znalosti např. ohledně situace na československém území odtrženém po událostech v září 1938. Jednoznačnou devizou textu, který je vzhledem k povaze výzkumu zatížený množstvím jmen, událostí, strukturálních změn atp., je jeho stylistická stránka, s níž však pohříchu ne zcela koreluje stránka gramatická. Další výhrady k práci jsou pak pouze dílčí.

##### **III. Podrobné zhodnocení práce a jejích jednotlivých aspektů**

Práce Jana Zumra má jasnou a logickou strukturu danou principiálně chronologicky a v návaznosti na to na tematicky, díky čemuž prezentuje výsledky svého bádání souvisle, bez toho, aby docházelo k lapsům nebo se text stal nesrozumitelným. Autor přesně ví, co a na jakém místě sdělit a jak jednotlivé záležitosti propojit, díky čemuž práce nenásilně a vědomě směřuje ke svému cíli. Závěry, které autor učinil, vycházejí z jeho hluboké znalosti pramenů a literatury, jsou argumentačně podložené, neuchyluje se k domněnkám či přímo fabulacím. Je si vědom toho, že i přes množství shromážděných archivních pramenů zůstanou některé záležitosti nevyjasněné, v tom případě nastíní relevantní možnosti, aniž by sklouznul k čistě subjektivním závěrům. To ostatně potvrzuje rozsáhlý poznámkový aparát, který jednak relevantně odkazuje ke zdrojům informací, tak slouží k rozšíření a zpřesnění získaných informací, které by jinak zatížily samotný text. Jen v některých případech vzniká otázka, zda

by nebylo pro text lepší přesunout část informací do poznámek (týká se to nejvíce kapitoly *Teror dolnorakouské SS*, kde se autor až příliš popisně drží získaných informací a zabíhá místy do nepodstatných detailů).

Samostatnou kapitolou je jazyková podoba práce. Jan Zumr měl svou pozici ztíženou tím, že pro řadu výrazů z němčiny nemá čeština ustálený ekvivalent a přes snahu historiků a archivářů (zejména J. Görner, 1965) se podařilo postihnout jen část z velmi širokého souboru nacistické terminologie. Autor se s tím vypořádal tak, že ustálené a zažitě výrazy používá v originále, zatímco ostatní výrazy přeložil do češtiny s tím, že pochopitelně při prvním použití uvádí i originál. Tento postup kvituji, neboť nebrání plynulosti a pochopitelnosti textu, což se jinak při nadměrném užívání originálních výrazů a zejména zkratk stává. K překladu mám dvě poznámky. Byl bych opatrný užívat v případě pojmu *Anhalterlager* ekvivalent *koncentrační tábor*, byť zřejmě rozumím, co k tomu autora vedlo. Nicméně konotace, která je se souslovím *koncentrační tábor* spojená, dle mého názoru posouvá překládaný výraz přeci jen jinam. Druhou a zásadní připomínku k diskusi mám v případě autorova používání slova *národní socialismus* coby ekvivalentu k termínu *nationalsozialismus*. Jakkoliv je možné se v odborné literatuře setkat jak s tímto překladem, tak s výrazem *nacionální socialismus*, resp. *nacismus*, přikláním se k argumentaci Jana Křena, který jej pokládá za *zavádějící* (J. Křen, 2013). A to bez ohledu na to, že autor popisuje rakouské prostředí – stěží však tamní NSDAP, SA, SS atd. můžeme pokládat za něco jiného než deriváty německé organizace (to samozřejmě Jan Zumr ani netvrdí). Termín *nacismus* nebo *nacisté* pak autor používá sice též, ale v podstatě nižší míře než *národní socialismus* či *národní socialisté*.

Ohledně jazykové podoby práce mohu s potěšením konstatovat její velmi zdařilou stylistickou úroveň, díky níž se autorovi podařilo v zásadě velmi faktografické a náročné téma převést do čtivé podoby, na druhou stranu však nemohu opominout gramatické lapsy. Případné překlady by v takto rozsáhlé práci nehrály roli, horší jsou však pohříchu ne ojedinělé hrubky v případě shody podmětu s přísudkem (nejmarkantněji na s. 184 „*Zbylý tři muži byly obviněni z velezrady [...]*“). Dále by si autor měl vyjasnit zásady užívání vztažného zájmena *jenž*, resp. *jež*, které je v mnoha případech nesprávné, a též psaní názvů národních měn, kdy se neužívá velké písmeno. Vizualně je práce přehledná, pouze bych doporučil citace uvádět pro lepší přehlednost v kurzívě.

Jak již vyplývá z předchozích řádků, autor shromáždil pozoruhodné množství pramenů z rakouských, německých a českých archivů, které zdařile doplnil prameny sekundárními. Ty využívá jak k rozšíření a precizování svého tématu, tak ke komparaci, díky níž dokázal upřesnit závěry a upozornit na případné nedostatky v již publikovaných pracích. Děje se tak na základě jeho precizního kritického přístupu a analýzy získaných pramenů, kdy bezesporu prokázal svou schopnost historické práce založené jak na znalostech metodologických, tak praktických získaných díky jeho zkušenosti s předchozím bádáním a publikační činností. Tomu odpovídá i interpretace výsledků, která je bez debat založená na pramenném výzkumu vedeném s maximální objektivitou.

Výsledná práce je proto mimořádným příspěvkem nejen k poznání vývoje SS v Dolních Rakousích v letech 1932-1945, ale její přínos spočívá ve schopnosti autora zasadit sledované události do mnohem širšího kontextu. Díky tomu přináší vhled do (nejen) politického života v Rakousku v jeho přelomovém období a přibližuje roli nacistického Německa, ale zároveň i podrobně ukazuje na sociální strukturu a motivace *pachatelů*, kteří měli výrazný podíl na rozvratu předválečného Rakouska. Paradoxní je, že jakkoliv mnozí z nich tělesně ani morálně neodpovídali předobrazu příslušníka SS a měli problém s disciplínou i konspirací, tak přesto dokázali svými činy, včetně teroristických, výrazně narušit politickou a společenskou situaci v zemi. Na druhou stranu jim v tom nepřímě pomáhal i v zásadě bezzubý postup rakouského státu, konspirace v řadách policejních složek a nízké tresty neodpovídající nebezpečnosti odsouzených. Mnohem tvrdší postup v roce 1934 a posléze po téměř operetním působení „Brazilce“ pak ukázal mnohem markantnější výsledky vedoucí až téměř k rozložení struktury SS. Zajímavé je, že přes jinak významnou roli nacistického Německa na dění v Rakousku byla zahraniční

finanční pomoc v podstatě mizivá (naopak nemálo šilinků šlo do stranické kasy v Mnichově) a řada příslušníků SS se dlouhodobě pohybovala na hranici chudoby, která se promítla i v nízké míře sňatečnosti a plození dětí. V tomto ohledu je i pozdější válečné srovnání s jinými částmi Velkoněmecké říše až úsměvné. Jak autor dokládá, byl anšlus de facto labutí písní Allgemeine SS, jejíž řady se po vypuknutí válčného konfliktu rychle a výrazně ztenčily.

#### **IV. Dotazy k obhajobě**

K obhajobě mám jediný dotaz. V první obsáhlé části *Počátky dolnorakouské SS* mi na rozdíl od zbytku disertace chybí širší zasazení do souvislostí a tehdejších reálií. Mám tím na mysli přiblížení toho, jak na činnost NSDAP, resp. existenci SS, ale i SA reagovaly správní a bezpečnostní složky, potažmo ostatní politické strany včetně vládních. Byla pro ně NSDAP přes svojí nepopiratelnou blízkost s její německou předlohou zatím natolik marginální, že jí nevěnovaly vyšší pozornost? Nalezneme v prvotním období protesty proti činnosti obou paramilitárních organizací (např. interpelace v parlamentu, stížnosti na policii, nějakou aktivitu ze strany ministerstva vnitra)? Pokud ne, souvisí to s tím, že i jiné strany měly své „ochranné“ odnože?

#### **V. Závěr**

Předložená disertační práce splňuje požadavky kladené na disertační práci, a proto ji velmi rád doporučuji k obhajobě a v předběžně ji klasifikuji jako **prospěl**.

v Ústí nad Labem, 31. srpna 2017

doc. Mgr. Martin Veselý, Ph.D.  
vedoucí katedry historie FF UJEP v Ústí nad Labem